

ХУЛИГАНСКИ ПОДБУДИ КАТО ОСОБЕН, СУБЕКТИВЕН ПРИЗНАК НА СЪСТАВА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО

Сокол Недков

Настоящата работа, изразяваща се в разглеждане на наказателно-правната проблематика, свързана с хулиганските подбуди, налага разглеждането на различни понятия и институти на наказателното право.

Започвайки от понятието за “състав на престъпление”, чийто признак са хулиганските подбуди, ще преминем през “субективните елементи извън вината”, в какъвто елемент се превръщат хулиганските подбуди, при определени обстоятелства. Ще се спрем, разбира се и върху самите “хулигански подбуди”, като признак от субективната страна на някои състави на престъплението, в това число ще бъде обърнато внимание и на хулиганския мотив. Струва ми се недостатъчно да се ограничим само върху наказателноправната теория, в чистия ѝ вид по отношение на хулиганските подбуди, поради което ще анализирам и включа умерено и криминологичния поглед върху проблема, тъй като той обяснява корените на хулиганските подбуди, които бидейки признак на субективната страна на престъплението, визират психичните изживявания на дееца. В тази връзка ще бъдат разгледани и въпросите относно т.нар. “вътрешен механизъм на деянието”.

Визираните понятия и институти ще разгледам в контекста на зададената тема, като определям съдържанието им в настоящата работа като задължително, с оглед разкриване и анализиране на основните проблематики по въпроса.

I. Състав на престъплението. Признаци относно субективната страна на престъплението. Хулигански подбуди, като признак на състава на престъплението.

Хулиганските подбуди, бидейки елемент на състава на някои престъпления, като техен признак, следва първоначално да бъде направена обща характеристика на самото понятие “състав на престъплението”. На първо място посочваме, че чл. 9, ал. 1 от НК дава легално определение на престъплението, като посочва общите и основни

признаци, които всяка едно престъпление, задължително трябва да съдържа – да е деяние, което е общественоопасно, да е извършено виновно и да е обявено от закона за наказуемо, като тук включваме и противоправността на деянието, като обективен, юридически елемент на престъплението, който изразява противоречието с установена от закона правна забрана. Посочените признаци са присъщи на всички видове престъпления, посочени са в общата част на наказателния кодекс, независимо от съществуващите различия в съставите на отделните видове престъпления.

Съставът е съвкупност от съществените, необходими и достатъчни признаци, чрез които нормите на особената част на НК са очертани отделните видове престъпления.

Макар и общи за всички видове престъпления, тези признаци не могат да бъдат достатъчни за съществуването на отделните видове престъпления, още повече като се има в предвид и принципа за законоустановеност на престъпленията и наказанията. Ето защо е необходимо, с оглед на особеностите на всяко едно престъпление, да бъдат очертани типичните особености, характерни за дадения вид престъпление. Оттук стигаме до извода, че от термина „състав на престъплението” разбираме, характерните признаци, в тяхната съвкупност, чрез които нормите на особената част на наказателния кодекс очертават отделните видове престъпления.

Съотношението между общото понятие на престъплението и понятието за състава. Съотношението между тях е както между род и вид /състава конкретизира родовото понятие/. Друга връзка се състои в това, че понятието за състава е свързано с общото понятие на чл. 9, ал. 1 и е производно на него. Състава отразява една от особеностите на общото понятие. Състава е обобщителна категория, но на практика няма общ състав на престъпление, той винаги е конкретен и съдържа онези признаци, които са характерни за определеното престъпление.

Основните, абсолютно необходими и достатъчни признаци изграждат т.нар. **основен състав**. Твърде често съответният вид престъпление се конкретизира и наред с основния състав се съчетават и подвидове състави, водещи до понижаващи или повишаващи на обществената опасност, пример квалифицирани състави при убийство чл. 116 от НК.

Съществуват четири вида /категории/ признаци на състава на престъплението. Всеки състав се изгражда от признаци, които се подразделят в четири групи: 1) Признаците относно обекта на престъплението; 2) Признаци относно обективната страна на престъплението; 3) Признаци относно субекта на престъплението; 4) Признаци относно субективната страна на престъплението.

Интерес за нас представляват признаците относно субективната страна на престъплението. На първо място тук откриваме признаците на вината, на второ място тук са другите субективни признаци, като цел, намерение и мотиви. Последните очертават съставомерните психични изживявания на дееца, извън вината.

Хулиганските подбуди в наказателния кодекс са елемент на някои специални състави в НК, дадени са като особен, субективен признак на престъплението, като това обстоятелство винаги води до повишаване обществената опасност на престъплението. Повишаването на обществената опасност на престъплението, дава характеристика на тези състави, като тежконаказуеми, с тях се предвиждат по-тежки по вид и размер наказания. Съставите от този вид се наричат още „квалифицирани състави”. Конкретен пример за квалифициран състав, с оглед субективната страна на престъплението, включващ допълнителния субективен елемент – „хулигански подбуди”, мога да посоча чл. 116, ал. 1, т. 11 от НК /квалифициран случай на убийство/ и чл. 131, ал. 1, т. 12 от НК /квалифициран случай на телесна повреда/. В тази връзка хулиганските подбуди, представляват особен субективен признак, отразяващ допълнително психично изживяване на дееца и по-конкретно неговия мотив. Освен мотива, други такива допълнителни психични изживявания се явяват – целите, намеренията и други.

Наличието в редица състави на мотива, като допълнителен субективен признак на състава показва значимостта, която му придава наказателното право. Нещо повече, мотивите са от съществено значение и когато са извън състава на даденото престъпление, те влияят при определянето на наказанието и са изрично посочени в чл. 54, ал. 1 от НК. Тези въпроси, ще бъдат разгледани по-подробно при обсъждането на хулиганските подбуди в отделните видове престъпления и вътрешния механизъм на деянието. Тук само бяха маркирани.

II. Субективни елементи, извън вината и хулигански подбуди като субективен елемент, извън състава

Както беше посочено, мотивите и по-конкретно хулиганските подбуди, освен че присъстват като допълнителен субективен признак в някои състави, когато са извън дадения законов състав, не трябва да остават неизследвани, а напротив следва да се работи активно по установяване на всички допълнителни субективни елементи, извън състава на престъплението, като цели, мотиви, намерения и др., тъй като те биха дали възможност на съда, да бъде още по-обективен и прецизен при индивидуализацията на наказанието, като отчете тези психични изживявания на деца при определянето на наказанието.

Оттук идва и необходимостта да се обърне внимание на принципа за индивидуализация на наказанието. Той е основно начало в наказателноправната политика на правовата държава. Индивидуализацията на наказанието разкрива необходимостта, съдът да наложи наказание, което се основава на конкретните особености на деянието, за конкретния случай. Казаното тук намира и своята Конституционна основа – в преамбюла на българската Конституция, където се подчертава, че „Република България е вярна на общочовешките ценности: свобода, мир, хуманизъм, равенство, справедливост и търпимост”. Конституционната основа намира своето развитие в чл. 35, ал. 3 от НК – наказанието е съответно на престъплението. То трябва да съответства на конкретните особености на деянието, като изследва както съставомерните признаци, така и онези обстоятелства, които са извън състава, но са във връзка с деянието и биха способствали за по-доброто съответствие на наказанието с извършеното /смекчаващи и отегчаващи вината обстоятелства/.

Наказателният кодекс посочва общите правила при определяне на наказанието, като гаранция за постановяването на присъди, с които се осъществява държавна принуда /имам в предвид осъдителните присъди/, съответстващи на обществената опасност на деянието и на деца, вкл. и другите обстоятелства, при които е извършено престъплението /смекчаващи и отегчаващи вината обстоятелства/.

За нас представляват интерес правилото визирано в чл. 54, ал. 1 от НК, което включва подбудите за извършеното престъпление, както и другите смекчаващи и

отегчаващи вината обстоятелства да се вземат в предвид, при индивидуализацията на наказанието. На първо място подбудите за извършването на престъплението са в тясна връзка с обществената опасност на деянието. Те дават по-ясна картина, относно обществената опасност на дееца. В тази връзка различно следва да се отрази върху степента на обществена опасност на дееца, отнемането на моторно превозно средство по чл. 346 от НК, при условията на „развлечение” и при условията на „хулигански подбуди”, наличието на които може да има, когато деецът цели да демонстрира своята необвързаност със социалните норми и да покаже, че стои над тях. В първия случай ще се касае за едно „лекоμισлие” по отношение на деянието, а във втория като инструмент за задоволяване на потребността да се демонстрира неуважение на правовия ред и социални норми. Конкретната обстановка, в двата си варианта би изменила тежестта на вида и размера на наказанието. В първия случай целите на наказанието могат да се постигнат със значително по-леко наказание, а във втория с по-тежко. Въпросът за подбудите, въобще не може да се третира като формален или незначителен, тъй като той разкрива системата от противообществени навици на дееца, ценностната му система и причините за антисоциалното му поведение, но тези въпроси ще бъдат разгледани по-подробно, при поставянето им, през призмата на криминологията.

Смекчаващите и отегчаващите вината обстоятелства, следва да бъдат установени и отчетени в тяхната си цялост. Поначало като такива разбираме, обстоятелства, въздействащи върху психичните процеси на дееца, които са извън състава. Те своеобразно измерват тежестта на извършеното престъпление и допринасят за разкриване на личностната характеристика на дееца. Едните обуславят по-ниска степен на обществена опасност на деянието и дееца и оттам и самото деяние се явява по-малко укоримо, наричаме смекчаващи вината обстоятелства. При отегчаващите вината обстоятелства е тъкмо обратното – те разкриват по-висока степен на обществена опасност, на деянието и дееца. Тук за нас представлява интерес тежестта на конкретното престъпление от гледна точка на субективните елементи, като такъв елемент могат да бъдат очертани и хулиганските подбуди.

В тази връзка считам, че в никакъв случай не трябва да се налага практиката разследващите органи, от субективна страна да изследват само вината и евентуалните съставомерни други признаци от субективна страна, като ако последните не са

включени в състава на престъплението, биват игнорирани. Ангажираността на отговорните институции да изследват в дълбочина психичните елементи, извън състава и вината, дава възможност да разкрие по-добре характеристиката на деянието и на личността на дееца. Това от своя страна следва да се отрази в няколко насоки – относно тежестта на извършеното престъпление и фиксирането на смекчаващи и/или отегчаващи обстоятелства, относно предпоставките за условното осъждане, както и относно освобождаването от наказателна отговорност на непълнолетни. Нещо повече, необходимостта да се изследват посочените субективни елементи надхвърлят посочената вече „юридическата рамка”, те имат значение за разбирането на извършеното като общественопсихологично явление с неговата действителна общественополитическа характеристика.

III. Хулиганските подбуди като субективен признак на състава /квалифициран случай на убийство, телесна повреда и хулиганство/

Тук обсъждаме хулиганските подбуди, като част от субективните признаци на състава на престъплението. В случаите, при които те са издигнати от закона като признак на съответния състав, законодателят е приел, че при определени видове престъпления, те влияят съществено върху степента на обществената опасност. Започваме с чл. 116, ал. 1, т. 11 от НК / квалифициран случай на убийство/. Става въпрос за квалифициран случай с оглед на особености на субективната страна, при извършване на умишлено убийство. При наличие на хулигански подбуди като мотив за извършване на престъплението, съществува изключително висока обществена опасност на деянието. Това е така, тъй като най-често деянието бива извършвано при незначителен повод, при условия, в които пренебрегването на обществените изисквания се извършва с цел демонстрирането на едно явно неуважение към обществото и изградените социални норми в него. Деецът не полага усилия за индивидуализиране на предмета на престъплението т.е. на физическото лице, по някакви белези, съществуващи лични отношения, нито се цели например присвоително намерение, в тези случаи се наблюдава стремеж на дееца да въздейства върху обекта на престъплението, независимо от предмета, който се засяга. Подобно е положението и при телесните повреди, извършени по хулигански подбуди, с тази разлика, че тук обществените отношения, които се засягат са с по-ниска степен на обществена опасност.

На следващо място **хулиганството по чл. 325 от НК**, чийто родов обект е нормалният обществен живот на гражданите разкрива може би най-добре същността на хулиганските подбуди, като специален субективен признак на състава. Тук ще бъдат разграничени другите форми на хулиганство, които остават извън обсега на наказателното право, като – дребното и футболно хулиганство.

Започваме с хулиганството по чл. 325 от НК, тук специалният субективен признак на състава – хулиганският мотив е тясно свързан и със самото изпълнително деяние, доколкото и то самото се изразява в действия, които са скандализиращи. Законодателят използва оценъчния израз – извършване непристойни действия, а като такива разбираме всякакви безсрамни и неприлични действия, които явно противоречат на възприетия морал. Самият хулигански мотив разбираме като стремеж на дееца да демонстрира явното си неуважение към обществото, нещо повече тази цел се материализира успешно и в изпълнителното деяние, имайки предвид спецификата, с която то се отличава. Деецът смята себе си за необвързан със съществуващите социални норми, същият демонстрира, че стои над тях и се отнася пренебрежително към тях. Поводът за извършването на това престъпление е незначителен, а това е допълнителен обективен признак, който води до извода, че деецът демонстрира явното си неуважение към цялостно установения в страната ред. Налице са такива непристойни действия, които сами по себе си представляват нарушаване на обществения ред и спокойствие по един груб, циничен, арогантен начин. Явното неуважение към обществото при хулиганството би могло да се прояви, дори когато е насочено само към едно лице.

За разграничаване на престъпното хулиганство от дребното и футболно хулиганство, съществува обективен критерии – обществената опасност на деянието. Това може да се изразява във вида на засегнатите обществени отношения, начина на засягането им, обекта на хулиганството, характера на отрицателното въздействие и т.н. В следващото изложение ще маркирам двете административни нарушения – дребно и спортно /наричано още футболно/ хулиганство, които приличат на престъплението хулиганство, със съществуването на една основна разлика /степен на обществената опасност/, която вече беше спомената.

На първо място от престъплението хулиганство разграничаваме административното нарушение хулиганство, което е регламентирано в Указа за борба с дребното хулиганство. То представлява административно нарушение, а като такова разбираме деяние (действие или бездействие), което нарушава установения ред на държавно управление, извършено е виновно и е обявено за наказуемо с административно наказание, налагано по административен ред. Самото дребно хулиганство по УБДХ се определя като *непристойна проява, изразена в употреба на ругатни, псувни или други неприлични изрази на публично място пред повече хора, в оскърбително отношение и държане към гражданите, към органите на властта или на обществеността или скарване, сбиване или други подобни действия, с които се нарушава общественият ред и спокойствие, но поради своята по-ниска степен на обществена опасност не представлява престъпление по чл.325 от Наказателния кодекс*. За разлика от престъплението хулиганство, където субект може да бъде всяко наказателноотговорно лице, то при т.нар. дребно хулиганство е необходимо лицето да е навършило 16 годишна възраст.

На следващо място разграничаваме и т.нар. футболно хулиганство. Същото се регламентира в Закона за опазване на обществения ред при провеждане на спортни мероприятия. Всъщност терминът, който използвам „футболно хулиганство”, не е легално определен, законът си служи с термина „спортно хулиганство”, тъй като същият се отнася към спортните мероприятия по принцип, а не само към футболните. Легалното определение на спортното хулиганство се изразява в следното: *Противообществена проява (спортно хулиганство) по смисъла на този закон е непристойна проява, изразяваща се в отправяне на ругатни и други неприлични изрази и жестове, които са особено вулгарни, предизвикване или участие в сбивания, нахлуване на спортния терен, унищожаване или повреждане на чуждо имущество, използване на забранени предмети, отказ да се изпълнят разпорежданията на отговорните за спортната проява лица или на полицейските органи, или друга подобна проява, нарушаваща обществения ред, която не съставлява престъпление по смисъла на Наказателния кодекс, и е извършена умишлено в спортния обект или в зоната около него преди, по време и непосредствено след спортното мероприятие, както и на отиване или на връщане от спортния обект във връзка със спортното мероприятие*. За да съставлява деянието нарушение по този закон, е необходимо то да

бъде осъществено в спортен обект или във връзка с посещение на такъв обект. Законът си прилича с УБДХ, като основна разлика представлява специфичните условия, при които се извършва спортното хулиганство.

IV. Хулиганските подбуди, през призмата на криминологията. Механизъм на престъпното поведение. Мотив и безмотивни престъпления.

Криминологичният поглед върху проблематиката на механизма на престъпното поведение, мотивиране на престъплението и вземането на решение в механизма на престъпното поведение на личността е необходим, както от научноизследователска гледна точка, така и от чисто практическа. Споменатите въпроси би трябвало да бъдат неизменна част от работата на изследователя, следствения работник, прокурора и съдията. Касае се до **вътрешния свят** на правонарушителя, от това следват някои затруднения. Невъзможността на правонарушителя да изрази себе си, чрез своето съзнание, затруднява изследователя. Изследването на престъпната психика е сложен процес, като същевременно се явява и труден, предвид загадъчността и странността на вътрешния свят на престъпника. Всичките тези въпроси следва да дадат отговор на вече релевантни от гледна точка на наказателното право психически елементи, като потребност, мотиви, цел, вземане на решение за престъпна активност, източник на престъпна активност и др.

Механизъм на престъпното поведение. Извършването на престъплението е резултат от **възникнал конфликт** между личността от една страна и съществуващите социални норми, от друга. Конфликтът може да бъде временно или трайно отрицателно отношение на личността към определени обекти и страни от заобикалящата ни среда. Същност конфликтът между личността и правната норма има редица предшестващи елементи, като процеса за усвояване на социалния опит, усвояване и осмисляне на нормите за поведение. Същността на конфликтната ситуация се изразява в това, че конфликтът се разрешава в конкретна ситуация, оттам идва и нейното и обозначаване, като конфликтна ситуация. Възникването на такава ситуация, обикновено се определя, като съчетание от обективни обстоятелства в живота на човека, непосредствено влияещи на неговото поведение в даден момент. Въпреки съществуващите различия, относно същността на конфликтната ситуация, едно е безспорно – човекът е онзи фактор, който я създава.

Конфликтът е последната фаза от развитието на противоречията , намерили реално изражение в престъплението. Ситуацията, която се намира в сферата на престъпната дейност е винаги конфликтна. С оглед на наличната специфика, тези видове ситуации могат да бъдат представени по следния начин: като конфликтна ситуация и като криминална ситуация . Криминалната ситуация съдържа в себе си, следните фази: предкриминална ситуация, актуална ситуация и следкриминална ситуация. По принцип конфликтната ситуация е обща за ситуацияите, при които се разрешава някакъв конфликт, в това число такава ситуация може да бъде свързана с административно нарушение, деликт и др. т.е. за конфликтна ситуация говорим винаги, когато има правонарушение или поведение, което се отклонява от обществените очаквания, ето защо конфликтната ситуация свързваме с девиантното поведение. Престъплението, обаче се извършва винаги в конкретна криминална ситуация, която включва в себе си няколко автономни етапа, които ще разгледаме поотделно.

а) Предкриминална ситуация – именно в този етап възниква потребността, мотива и решението да се извърши престъпление.

б) Актуална криминална ситуация – това е моментът, в който деецът реализира решението си да извърши престъплението. Тази ситуация представя пред престъпника изисквания, далеч надхвърлящи неговите възможности за нравствено и правно поведение. Ето защо истинско адаптиране на престъпника към такава ситуация е невъзможна, всъщност той и не цели това. За него адаптацията в актуалната криминална ситуация е необходима, че да може да доминира в нея и обективизира решението си. Продължителното оставане от страна на престъпника в тази ситуация не е нужно, а и той не се стреми към това, в противен случай същият се поставя в опасност, доколкото е необходимо все пак да се възстанови нормалния психичен баланс на дееца. На практика се твърди, че продължителното оставане в състояние на висока конфликтност може да бъде постигнато от личност с тежка психопатия. Все пак се касае до решаваща и динамична ситуация, в която се използва значителен ресурс.

в) Следкриминална ситуация – в този етап конфликтът е вече разрешен. Ситуацията е последваща на престъплението и разкрива поведението на неговия извършител. Изясняването на следкриминалната ситуация разкрива субективното отношение на

деца към престъплението, в това число – самооценка за престъплението и бъдещето поведение.

Източник на престъпна активност на личността. Престъплението е проява на активност на наказателноотговорно лице в областта на обществените отношения, регулирани от наказателното право. Според криминологията източник на престъпната активност се явява реалното противоречие между възникналата и преживяната **потребност** и невъзможността или нежеланието при конкретните условия да бъдат удовлетворени по правомерен начин, касае се до противоречие между наличното и исканото. Това противоречие от своя страна разкрива онзи динамичен потенциал, който обуславя прерастването му в конфликт.

Потребности и престъпна активност на личността. Потребностите са изключително важни свойства в човешката психика, с изразена тенденция да определят нейната насоченост. Потребностите като цяло са отражение на наличните зависимости на човека от материалните условия, но последните не изчерпват потребностите. Като потребности се формират още – жизнената дейност на човека, като биологичен индивид и като социален феномен т.е. в никакъв случай потребностите не се заключават само до материалните условия. В някои случаи могат да бъдат развити потребности, които са в резултат на асоциалното развитие на личността, като патологични потребности или нови потребности. Всъщност престъпникът по принцип няма по-различни потребности от обикновения човек, но в някои случаи се наблюдават т.нар. „квазипотребности”, наричани още псевдопотребности, основна характеристика на тези потребности са неправомерният им характер. Тук е важно да се отбележи, че самите потребности не превръщат едно деяние в престъпление, меродавен е начинът, по който се удовлетворяват тези потребности т.е. ако потребностите се постигат по правомерен начин – няма престъпление. Тук като изключение бих посочил потребностите, които сами по себе си съдържат неправомерен характер.

Сега ще бъде направен опит да се класифицират потребностите, които се включват в механизма на престъпното поведение, без да определям изложението си като изчерпателно:

а) Потребност от уравнивяване със средата – основна потребност на човека, чието постигане осигуряване запазването му като биологичен вид.

б) Потребност от общуване – тази потребност е изцяло със социален характер и осигурява уравнивяване на личността със социалната среда.

в) Потребност от социална реализация – по принцип тази потребност се свързва със социалната реализация на личността. При правонарушителя, обаче се касае до негативна социална реализация, която се свързва със завоюване на престиж и признание в криминалната група, с което престъпникът цели заемане на ръководни позиции и дейности.

г) Потребност от материален и духовен комфорт – две сравнително самостоятелни групи потребности, чието достигане по престъпен начин може да доведе до значителни материални и морални вреди. Тук са включени престъпленията против собствеността.

д) Потребност от самовъзпроизвеждане – изразява се в биологично заложения в човека стремеж към продължение на рода. Сексуалните престъпления са свързани с тази потребност.

е) Потребност от емоционална наситеност – изключително опасна потребност, която ако не води до престъпление, то в голяма част от случаите се явява девиантно поведение, т.е. такова което нарушава социалните норми. Тази потребност би могла да се прояви и като своеобразно подкрепление на останалите потребности. При проследяване на някои престъпни кариери се забелязва превръщането на жизнените потребности в патологични, наблюдава се особено при рецидивистите. В тази група влизат лицата, за които опасността е жизнена потребност, стремят се към нея и в борбата с нея намират най-голямата радост в живота.

Потребностите на личността са доста динамични, в това число те биват изменчиви и редуцирани. Самите те са, онзи необходим елемент от психичната дейност на престъпника, който подготвя прехода към мотивите и мотивиране на престъплението.

Мотив и безмотивни престъпления. Мотивът заема основно място в психичната детерминация на престъплението. Оттук следва и изводът, че безмотивни престъпления няма. Разбирането, че има всъщност идва от проблема, че в някои случаи мотивите не

се осъзнават и от самия престъпник, което поставя големи трудности за установяването им в процеса. Това, обаче не означава, че те липсват, а че са неосъзнати и неоткрити. Мотивът е неотнимаем елемент от структурата на волевото действие и тъй като престъплението е волеви акт, то винаги е мотивирано т.е. няма престъпление без мотив.

Мотивът на престъплението е особен психологично състояние на престъпника, то възниква при процеса по разрешаване на противоречието, което от своя страна се явява източник на престъпна активност. Мотивът енергизира и направлява престъпникът в конфликтната ситуация.

Умишлените престъпления се извършват при активна борба на мотиви. Това е онзи особен етап в мотивационната дейност на престъпника, при който неговата воля, следвайки егоистични цели, се определя към извършване на престъпление. Именно в този процес се открояват в най-голяма степен деформациите на интересите и ценностните отношения на личността. Борбата на мотиви е необходим елемент на умишленото деяние, обикновено протича на плоскостта на конкуренция на мотиви, при което надделява онзи, който е емоционално по-завладяващ и съвпада с антисоциалната ориентация на личността. В този момент се определя и доминиращият мотив, същият позволява да се направи и класификация на мотивите:

а) Корист – тук се откроява у престъпника стремежът му към набавяне на материални облаги и това подчинява поведението му. Користта се проявява в широки граници, като се започне от дребни кражби и се стигне до тежки, организирани кражби или грабежи. Престъпленията на „белите яки” се основават на този мотив.

б) Отмъщение – мотив, често срещан при традиционните престъпления. Този мотив се поражда на личностна основа. Отмъщението може да се кумулира и с други видове мотиви.

в) Себезащита – тук включваме престъпленията, в чиято основа лежи потребността на личността за себезапазване като биологичен индивид и личност, посредством престъпление.

г) Престъпна солидарност – тя се основава на разбирането за необходимост от поддржане и подпомагане на общи неправомерни цели. Мотивът се характеризира с особена антисоциалност.

д) Самоутвърждаване – това е проява на негативна реализация, за която бе споменато при обсъждане на потребностите. Наблюдава се стремеж към самоизява и самоутвърждаване в разрез с интересите на обществото и в нарушение на социалните норми, това се свързва със социално неизградени или примитивни личности. Самоутвърждението чрез престъпление крие в себе си изключителна обществена опасност и укоримост. Подобни мотиви се наблюдават при изявени криминални личности. При някои това престъпно поведение добива характер на стил на живот.

е) други мотиви – евтаназия, политически мотиви и др.

Вземане на решение в механизма на престъпно поведение на личността. То е в центъра на психологическия анализ при престъпленията. За вземането на решение влияние оказват особеностите на личността, относно неговата темпераментност. Касае се до логически процес, който се разглежда във връзка с мотивацията, паметта и външното въздействие на природни и социални фактори. Имаме и такива решения, които се вземат ситуативно, при които няма цел, а самото решение е генетично свързано с конкретната ситуация, тъй като преди нея не е имало никаква причина да се вземе решение за извършване на престъпление. Неситуативните решения обикновено се вземат в спокойна обстановка. Други видове решения са – реални и нереални, с оглед вярното отражение на действителността; окончателни и неокончателни /нестабилни/, характеризират стабилността на решението; индивидуални и групови; краткотрайни и дълготрайни, според продължителността във времето; устни и писмени, в криминалната практика преобладават устните решение, като писмените са изключение и се наблюдават при престъпни организации, при планирането на престъпна акция.

В раздел IV от настоящата работа могат да бъдат открити в няколко насоки **връзка с хулиганските подбуди**, като субективен елемент, извън вината т.е. не се ограничаваме да направим връзка само с хулиганските подбуди, като признак от субективна страна на състава, а и като субективен елемент, невключен в състава и стоящ извън вината.

Благодарение на криминологичния поглед върху проблема, може да се разкрие и същността на хулиганските подбуди, защото преди всичко се касае до психологичен момент.

Следва преглед на криминалната ситуация, когато трябва да констатираме и анализираме хулиганските подбуди. В етапите на криминалната ситуация са включени – потребностите за престъпна активност, мотиви и решението да се извърши престъплението. Именно в тези три насоки ще бъде анализирана връзката с хулиганските подбуди.

Започваме с потребностите, като източник на престъпната активност. Тук следва да се отговори на въпроса, каква потребност се констатира при извършване на престъпления по хулигански подбуди. Струва ми се, че има две групи потребности, чийто стремеж за постигане по престъпен начин, обяснява явлението хулигански подбуди. На първо място това е потребността от социална реализация в разгледаната вече негативна същност. Деецът цели негативна реализация в средата, към която принадлежи, като за това извършва такива престъпления, с които желае да демонстрира антисоциалните си разбирания, без да търси задоволяване на друга потребност, стреми се към завоюване на престиж, признание и респект, все качества дълбоко ценени в престъпния свят, които „разкриват” пътя към йерархично израстване и заемане на ръководни позиции в криминалната група или среда. Това може да бъде извършено примерно при нанасяне на телесна повреда на лице, с което деецът не се познава, няма междуличностни отношения и се реализира по някакъв незначителен повод. Това е така, защото деецът в случая не разрешава междуличностен конфликт с пострадалия, а разрешава конфликт между съществуващата социална не реализация и потребността му тя да бъде осъществена, чрез средствата посочени по-горе / цели се такава демонстрация на антисоциално поведение, което да доведе до признание, престиж и респект в криминалната среда/.

Следваща група потребност, която е фактор за престъпления по хулигански подбуди, намирам в потребността от емоционална наситеност. Както беше споменато при обсъждане на този вид потребност, тя се намира много близко до другите по вид потребности и често е кумулирана с някоя от тях. Особено характерна потребност при рецидивистите, касае се до „генериране” на конфликтни ситуации от страна на дееца,

които да „задоволяват“ жаждата му за емоционално насищане. Характерно престъпление за задоволяване на тази потребност, по мое мнение е хулиганството по чл. 325 от НК, същото често се извършва в кумулация с другата потребност – за социална реализация. Такава потребност може да се прояви, разбира се и без да се кумулира с потребността за социална реализация, като например безпричинно сбиване, което от своя страна насища спомената потребност на дееца.

Следващата група въпроси е свързана с мотивите и по-конкретно, дали престъпленията извършени по хулигански подбуди можем да приемем като безмотивни. Отговорът е отрицателен. Това е така, защото мотивите възникват, като особено психологично състояние на престъпника, при разрешаването на противоречието, като източник на престъпна активност. След като има противоречие, значи има потребности, които деецът цели да задоволи и това задължително минава през мотивационен процес. Действително, понякога мотивите могат да останат неосъзнати за престъпника, оттам и трудно установими за разследващите органи и съда, но това не трябва да води до извода, че те не съществуват.

При класификацията на мотивите, също можем да открием такива, които са налични при хулиганските подбуди, което е поредното обстоятелство в полза на мнението ми за липсата на безмотивни престъпления. Като такива мотиви посочвам – престъпната солидарност и самоутвърждаването.

В първия случай, при престъпната солидарност е възможно деецът да се включи към задоволяване на някаква групова цел, от солидарност, като вземе това си решение инцидентно, например привърженици на един отбор, нанасят побой върху такива на противников отбор и деецът забелязвайки това, инцидентно се включва, като го мотивира постигането на общата неправомерна цел. В случая се касае до солидарност на убежденията и действията, взаимна помощ и поддръжка, основани върху общността на интересите. Налице са хулигански подбуди и мотив, който е възникнал в процеса по задоволяване на потребност.

Във вторият случай – при самоутвърждаването, този мотив е проява на потребността за негативна реализация, който беше обсъден.

Наблюдава се стремеж към самоизява и самоутвърждаване в разрез с интересите на обществото и в нарушение на социалните норми, това се свързва със социално неизградени личности или примитивни личности. Такава „самоизява” се наблюдава при престъпленията извършени по хулигански подбуди, където имаме явно незачитане на социалните норми.

Както възможните потребности при престъпленията по хулигански подбуди, така и въпросът относно същността на противоречието, като източник на престъпна активност, бяха разгледани в настоящия раздел, поради което няма да се връщам отново на тях.

И накрая следва да се направи връзка между вземането на решението в механизма на престъпното поведение на личността и хулиганските подбуди. Иначе казано, при хулиганските подбуди, какви видове решения наблюдаваме / с оглед на тяхната класификация/. Такива престъпления могат да бъдат извършени, след вземането на следните по вид решения – на първо място винаги решението трябва да е реално, иначе остава неизпълнимо. По-често престъпленията се извършват при наличието на неокончателни решения, но може да се извърши и при окончателно решение /пример: деецът планира и взема окончателно решение, при следващото излизане с приятелите си, да хвърли камък във витрината на квартален магазин, като по този начин захранва потребности за социална реализация/. Те биват по-често ситуативни т.е. решение се взема в конкретна ситуация, но може да се наблюдават и при неситуативни решения. Престъпленията по хулигански подбуди и решението в тази връзка може да бъде индивидуално или групово, както краткотрайно или дълготрайни /по-често краткотрайно/. Относно въпросът дали тези престъпления могат да се вземат при устно или писмено решение, струва ми се че при писмено решение е практически невъзможно да се вземе, но на теоретично ниво съществува и такава вероятност.

Използвана литература:

Проф. д-р Иван Ненов Наказателно право на Република България – обща част;

Проф. д-р Александър Стойнов Наказателно право на Република България – обща част

;

Проф. д-р Антон Гиргинов Наказателно право на Република България – особена част;

Боян Станков Криминология – теоретични основи;

Камен Пенков/Христо Иванов Феноменът футболно хулиганство